

přeložena do češtiny. Jako příklady lze uvést Bernharda z Zilburga na str. 143, pod kterým se s největší pravděpodobností skrývá Karlův hofmistr Bernard II. z Cimburka, nebo zlatonosné doly u Karlsbergu a Bergreichensteinu na str. 146, které by bylo možné zcela určitě hledat v okolí hradu Kašperk a města Kašperské Hory. Tyto lokality navíc autor nepochopitelně situuje do Krušných hor. Navzdory uvedeným výtkám se jedná o poctivou vědeckou práci, opírající se o značné množství pramenů, a přínosnou zejména pro pochopení evropského kontextu Karlovy vlády, kdy se autor ještě ve větší míře než Seibt zaměřuje na vztahy s francouzským a italským prostředím. V jeho pojetí je pak Karel skutečným „evropským císařem“ a nejen „naším“ českým králem, byť i tento pohled mohl být autorem zohledněn víc.

Jan Boukal

DOI: 10.14712/23365730.2024.41

Kdo přinesl na pražskou univerzitu Wyclifovy myšlenky? Martin Dekarli, Wyclif, Pálč a nominalisté na pražské univerzitě v pozdním středověku

(Edice Středověk, sv. 7), Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2023, 228 s., ISBN 978-80-7422-921-3, 279 Kč

Teolog Martin Dekarli, působící na univerzitě v Hradci Králové, přišel na knižní trh s novou syntézou svého dosavadního bádání o pronikání Wyclifových myšlenek na pražskou univerzitu a o roli nominalistické skupiny zdejších mistrů.¹ Zatímco do názvu knihy se vešel známý oxfordský mistr a reformátor John Wyclif společně s českým teologem Štěpánem Pálčem, několik dalších jmen zůstává skryto v obsahu knihy. Celá kapitola je věnována Mikuláši Bicipitovi, ostatní české i německé mistry pražské alma mater, kteří měli podíl na šíření názorů evangelického doktora (*doctor evangelicus*), potkáme až při pozorné četbě Dekarliho výkladu.

Látka je rozčleněna do šesti v podstatě tematicky zaměřených kapitol. Z různých úhlů sledují odpověď na otázku, jak se dostala Wyclifova díla do Čech, jakým způsobem se o tom můžeme poučit a kdo byl nositelem tohoto transferu myšlenek. Jde o „*analytické sondy do vybraného textového pole z rozmezí let ... cca 1348 až 1400*“ (s. 11).

Předmluva připomíná důležitou změnu „edičního paradigmatu“ Wyclifových děl v 80. letech 20. století, kdy se prosadilo vědomí, že pro poznání Wyclifova dědictví nejsou určující jen kodexy dochované v jeho vlasti, nýbrž i cenné exempláře uložené v českých fondech nebo rukopisy bohemikálního původu zachované druhotně v různých evropských knihovnách. Toto poznání bylo podnětem k hledání souvislostí a vysvětlení, jak české, zvláště pražské prostředí, Wyclifa poznávalo a přijímalo. Tato myšlenka stojí také v základu Dekarliho knihy.

¹ Z dřívějších publikací na dané téma: Martin DEKARLI, „*Suppositio, universalia realia sunt ponenda est admitenda*“. *Nominalismus a realismus na pražské univerzitě v pozdním středověku ve světle jednoho anonymního logického traktátu z let 1394–1397*, AUC-HUCP 54/2, 2014, s. 11–42; TÝŽ, *Henry Toting of Oyta and the Prague nominalist schola communis between 1366 and 1409: A preliminary draft*, tamtéž 55/1, 2015, s. 55–72; a další práce citované v knize.

První kapitola obsahuje tradičně historiografický přehled. Provádí čtenáře od klasiků Konstantina von Höflera a Johanna Losertha až po moderní bádání 20. století. Vedle anglické badatelky Anne Hudson je třeba připomenout v této souvislosti alespoň jména českých badatelů Viléma Herolda, Františka Šmahela a Oty Pavlíčka, na něž autor navazuje, příp. s nimi polemizuje. Dekarli se hlásí především k odkazu českého historika Ivana J. Müllera († 2019), který zahájil novou etapu edičního zpřístupňování Wyclifových děl a u něhož Dekarli načerpal cenné zkušenosti a původně s ním a s V. Heroldem († 2012) i na tématu spolupracoval. Po jejich smrti pak projekt zakončil sám touto monografií.

S recepcí Wyclifa je spojena celá řada problémů a otázek. Jednoznačné odpovědi jsou k dispozici pouze u části z nich. Řada detailů je proto v knize předložena jako hypotéza, pokus o novou dataci nebo interpretace nově nalezených podrobností.

Nejpřímější doklady o zprostředkování Wyclifových názorů do Čech představují opisy jeho spisů v rukopisech bohemikálního původu. Takových bylo nalezeno téměř 130, zatímco anglických kodexů je známo přibližně 80. Nejsou to jen přepisy celých děl, pramenné svědectví poskytují i různé dobové katalogy Wyclifových spisů, souhrny jejich obsahu, indexy a rejstříky. Autor věnuje dvě kapitoly pramenné tradici Wyclifových děl v českých zemích a předkládá jak typologii příslušných textů (celá díla nebo jejich zlomky, ale i různé pomůcky k nim), tak analýzu pramenných zpráv o recepci Wyclifa. V otázce transferu opisů zdůrazňuje autor vedle Mikuláše Faulfiše a Jiřího z Kněhnic (jejichž „kurýrní podnik“ se měl uskutečnit v letech 1406/7 nebo 1409/10 – datace se liší na s. 34 oproti ostatním zmínekám dle rejstříku) také zásluhu Maříka Rvačky, který měl jako první donést opisy některých děl. Dekarli navrhuje opravenou dataci této události asi do roku 1386 oproti dříve přijímanému roku 1383, což odpovídá vedle obsahové analýzy i faktu, že přesun Karlovy koleje, který je datačním bodem, se uskutečnil až po rekonstrukci Rotlevova paláce, totiž v roce 1386 (jak je vzpomenuo na s. 50, pozn.13).

Další dvě kapitoly jsou věnovány dvěma osobnostem, které sehrály významnou roli při recepci obsahu Wyclifových děl. Mikuláš Biceps sepsal komentář Lombardových *Sentencií*, podle Dekarliho v polovině 80. let 14. století, ale až v druhé verzi spisu z konce 80. let lze doložit jeho znalost Wyclifových teologických spisů. Ač realista (vymezující se proti nominalistům v čele s Konrádem Soltau), kritizuje Biceps Wyclifovu nauku o eucharistii.

Štěpán Pálec tvořil pod vlivem anglických logiků dříve, než znal Wyclifa.² Byl autorem šesti logických spisů, nejstarších děl známých od českých realistů. Wyclifa prvně recipuje v komentáři jeho traktátu *De universalibus* (1395). Tato pátá kapitola se nejvíc zaměřuje na rukopis X H 9, který obsahuje Pálčova díla. Jejich seznam je pak uveden v příloze I.

Teprve poslední, šestá kapitola pojednává širě o působení nominalistického křídla pražských univerzitních mistrů. Zájem historiografie o pražskou nominalistickou tradici se oživil až v posledních desetiletích; součástí tohoto proudu jsou i práce M. Dekarliho. Na tomto místě rekapituluje, co je známo o působení nominalismu na pražské univerzitě. Připomíná pařížské kořeny pražské artistické i teologické výuky a transformaci pařížského

² Autor zde rozvinul myšlenky, které se v náznaku objevily už ve starším bádání, srov. např. o sympatiích k Platonovým ideám, čerpaným u chartreské školy a anglických autorů, Vilém HEROLD, *Filosofie na pražské univerzitě předhusitské doby: Schola Aristotelis nebo Platonis divinissimi?*, *Filosofický časopis* 47/1, 1999, s. 5–14.

nominalismu do podoby „*schola communis*“ (bez hlubšího vysvětlení tohoto pojmu). Dále pak probírá nově objevené prameny související s pražskou univerzitní výukou a dotýkající se dobového chápání univerzálií: nejprve sleduje starší prameny filosofické (především komentáře k Aristotelovi) a teologické (zvl. komentáře *Sentenci* Lombardského). Největší prostor posléze věnuje pražské nominalistické škole. Sleduje její vývoj, střídání generací mistrů a hlavní osobnosti této školy (od Jindřicha Tottunga z Oyty přes Konráda z Ebrachu, Konráda Soltaua až k Albertu Engelšalkovi). Výklad ústí do podkapitoly věnované vzájemným diskusím o Wyclifa mezi nominalisty a realisty (zastoupenými především Stanislavem ze Znojma a Štěpánem Pálčem). Tady vystupuje další důležité jméno spojené s recepcí Wyclifa – Helmold ze Salzwedelu. Ten studoval oxfordského mistra dříve než hlavní skupina pražských realistů, asi kolem roku 1393 nebo dříve (jedině Mikuláš Biceps okomentoval názory evangelického doktora dříve).

V závěru autor shrnuje hlavní výsledky svého bádání. Konstatuje, že diplomatická korespondence královny Anny nenasměďuje žádnému podílu královského dvora na transferu děl či myšlenek Johna Wyclifa. „Česká Helena“ Konstantina Höflera je tak ze hry.³ Filosoficko-teologická literatura proudila z Anglie na kontinent po většinu 14. století, i do Čech se dostávala dvě desetiletí před svatbou královny Anny. Do roku 1385 ale nezahrnovala texty Wyclifa, o jehož názorech měli pražští vzdělanci jen přibližné povědomí. Jeho spisy se objeví až v druhé polovině 80. let. Asi v roce 1386 donesl první opisy do Čech cyriak Mařík Rvačka a jejich první přímé ohlasy se objevují koncem 80. let u Mikuláše Bicipita v komentáři k *Sentencím* Petra Lombarda. Teprve v 90. letech začínají se spisy Wyclifa pracovat univerzitní místř v plném rozsahu, a to nejprve nominalista Helmold ze Salzwedelu (1393) a o rok později realisté – Stanislav ze Znojma (1394) a Štěpán Pálec (1395). První rukopisné exempláře, které se dostaly do Čech, dochovány nejsou. Nejstarší bohemikální rukopis s Wyclifovými díly je datován do roku 1397. Rok poté „objevil“ pro sebe Wyclifa i Jan Hus při opisu jeho děl na objednávku Křišťana z Prachatic.

Není jednoduché udělat si přesný přehled o průběhu recepcce Wyclifových názorů a reakcích na ně a poskládat výsledky autorových úvah, týkajících se různých forem recepcce. Výklad se rozpadá do řady témat, některé údaje se opakují, ne vždy ve shodném vyznění. Přes jisté shrnutí některých závěrů práce (částečně je podává krátká třetí kapitola a závěr) by méně poučený čtenář uvítal obsažnější chronologický výklad průběhu seznamování českého prostředí s Wyclifovou naukou.

Kniha obsahuje také dvě přílohy. Vedle seznamu Pálčových spisů v první příloze (postrádám úvodní vysvětlení smyslu přílohy) zde najdeme v druhé příloze přehled pramenů k pražskému sporu o univerzálie. Soupis je uveden jako „bilanční a doplňující“ s odkazem na dosavadní soupisy F. Šmahela a V. Herolda. Chybí však přesnější vymezení, co zahrnuje: 25 zařazených textů snad doplňuje dosavadní seznamy, jednou je ale odkazováno také na Šmahelův *Verzeichnis der Quellen zum Prager Universalienstreit*.

U závěrů dílčích i celkových by nevdadlo více zohlednit dosavadní koncepty, odkázat na ně, vymezit se vůči nim. Dozajista hodnotnou publikaci trochu kazí nedostatečně zkorigovaný text. Pro historika není zcela běžná autorem užívaná (filosofická) terminologie

³ O „die böhmische Helena“ hovoří Konstantin HÖFLER, *Anna von Luxemburg, Kaiser Karls IV. Tochter; König Richards II. Gemahlin, Königin von England, 1382–1394*, Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Classe 20, 1871, s. 89–240.

(např. textová pole /s.108 aj./; rukopisní svědci jako pojem pro konkrétní položky pramenů /s. 176, pozn. 2/ a další).

Po čtyřech desetiletích se dostává odborníkům (četbou pro širší veřejnost tato publikace není) do rukou kniha obsahující shrnutí aktuálního stavu výzkumu recepce wyclifismu na pražské univerzitě. Porovnáním se starší publikací⁴ vidíme, jak velmi se bádání posunulo, kolik nových textů, souvislostí a zjištění je k dispozici, ale také kolik otázek ještě zbývá objasnit a vybadat. Patrné je také, nakolik se rozšířil zájem zahraničních badatelů o Wyclifa a jeho transfer do Čech a také jak se rozšířil objem zahraniční literatury, která je českými badateli reflektována. Posunul se také úhel kladení otázek příslušnému pramennému materiálu. Badatele už netrápí Loserthova a Uhlirzové teze o „výlučnosti Wyclifova ideového působení“ na husitské hnutí a mohou se věnovat daleko sofistikovanějším a obecnějším otázkám. Nová kniha, která ale mohla vzniknout jen díky staršímu základu, je výzvou a podnětem k dalšímu studiu.

Blanka Zilynská

DOI: 10.14712/23365730.2024.42

David Richter, Viktorin Kornel ze Všehrd a Chrudim

Tiskárna PORS s.r.o, Chrudim 2020, 64 stran, ISBN: 978-80-86585-36-9

Drobná publikace věnovaná mistru pražské univerzity Viktorinu Kornelovi ze Všehrd a jeho stopám a „druhému životu“ v rodné Chrudimi příliš nevstoupila do povědomí historické obce. Příčinou snad může být obtížnější dostupnost publikace nebo snad i „covidový“ rok vydání, během kterého se pozornost mnohých upnula jinými směry. Přesto by však publikace neměla uniknout pozornosti zájemců o univerzitní, právní a regionální dějiny. Autor, pracovník chrudimského muzea a odborník na regionální nižší šlechtu a chrudimské měšťanstvo, stručně shrnuje Kornelův původ, studium i univerzitní kariéru, více pozornosti ovšem věnuje jeho působení v úřadu desk zemských a jeho životu v Praze a vazbám na Chrudim, především pak rodinným vztahům. Rovněž není opomenuta Kornelova nobilitace prostřednictvím erbovního strýcovství s Janem Šlechtou ze Všehrd, ani přehled o Kornelově právnickém díle.

Rozsáhlejší část publikace sleduje druhý život Kornela a jeho prací. Není bez zajímavosti, že na základě autorových zjištění byl Kornel nedlouho po své smrti téměř zapomenut a jeho význam začal být oceňován až po vydání „devatera knih“ tiskem nejprve Václavem Hankou v roce 1841 (s předmlouvou Františka Palackého) a posléze Hermenegildem Jirečkem v roce 1874. Teprve poté se stává Kornel osobou, k níž se čeští právníci začínají odkazovat, čehož je dosud živoucím dokladem Spolek českých právníků Všehrd, založený roku 1868, aktuálně sídlící v budově Právnícké fakulty Univerzity Karlovy. Publikace se věnuje rovněž stavbě Kornelova pomníku anebo pojmenování ulice jeho jménem, stejně tak i oslavám u příležitosti 400 let od Kornelova úmrtí, jejichž součástí byla i přednáška

⁴ Jako referenční dílo zde mám na mysli ve své době převratnou knihu: Vilém HEROLD, *Pražská univerzita a Wyclif. Wyclifovo učení o ideách a geneze husitského revolučního myšlení*, UK, Praha 1985, 315 s. (Knižnice Archívu Univerzity Karlovy), tehdy v ceně 57,- Kč.